

Historie van de Lemmer 28 „Eersteling”

Op de werf van Pier de Boer in Lemmer zijn sinds 1874 tal van houten binnenaken, botaken en andere schepen gebouwd. In 1899 waagt men zich op deze werf aan een nieuw scheepsbouw materiaal: ijzer. Die eerste ijzeren aak krijgt de toepasselijke naam „Eersteling” en het visserijnummer LE 28. Van dit schip is de gehele levensloop opgediept, van 1899 tot heden.

Een degelijk vissersschip

De „Eersteling” wordt gebouwd voor Willem van der Bijl, bijgenaamd Bleke Willem, geboren 19 oktober 1863 te Dronrijp. De bouwsom bedraagt achttienhonderdtweeënzeventig gulden en zestig cent. In het vroege voorjaar van 1900 gaat deze 40 voets aak te water. Met een huiddikte van zeven mm is het een zwaar gebouwd vaartuig: de verplaatsing is 15 ton, tegen 12 ton voor een even grote houten aak. Uit de hierbij afgedrukte inschrijvingskaart blijkt dat de bemanning uit twee à drie koppen bestaat.

Nog datzelfde jaar kan de nieuwe Lemsteraak haar zeewaardigheid en degelijkheid bewijzen wanneer er een schip in nood verkeert. Vanwege haar nieuwe zeilen wordt de LE 28 uitgekozen om hulp te verlenen. Met een man of tien aan boord en evenveel emmers om te hopen, steekt de „Eersteling” in zee. Men slaagt erin de bemanning van het zinkende schip te halen en behouden aan wal te brengen. Dit gebeurt allemaal op de zeilen, want er is geen motor aan boord!

In 1912 komt Willems dertienjarige zoon Abe deel uitmaken van de bemanning. In 1915 varen ze ook met een zekere Pieter Bijlsma aan boord. Op een keer moet in een stormachtige bui de fok snel naar beneden. Doordat daarbij de neerhaler breekt, gaat Bijlsma overboord. Gelukkig is hij een heel goede zwemmer en hij weet in de hoge golven het hoofd boven water te houden. Willem gooit eerst bovenwinds de vlet los, maar die mist Bijlsma. Met moeizaam manoeuvreren en veel inspanning lukt het tenslotte om de drenkeling weer aan boord te krijgen. Terug in Lemmer staat die 's avonds

LETTERTEEKEN EN NUMMER VAN INSCHRIJVING		LE 28	GEMEENTE	Lemsterland
UITGEOEFEND WORDENDE VISSCHERIJ <i>kustvisscherij</i>				
BIJZONDERHEDEN VAN HET VAARTUIG				
Soort	<i>half ged. platt</i>		Naam	<i>de Eersteling</i>
Bruto	Inhoud	M ³ .	Aantal der bemanning	<i>Twee à Drie</i>
Netto	<i>4014</i> <i>23</i>		Naam en voornamen van den eigenaar	<i>Bijl, v.d. Willem</i> Woonplaats <i>Lemmer</i>
Vermeldenswaardige bijzonderheden betreffende de soort en de plaats der uitgeoefende visscherijen:				
<i>Haring - ansjovis - en botvisscherij; Zuiderzee</i>				
DAGTEEKING VAN DE INSCHRIJVING			den	<i>21 Juli</i> 19 <i>11</i>

Inschrijvingskaart LE 28.

vóór de leugenbank in geuren en kleuren het hele verhaal te vertellen.

Bloemetjes vissen

Er wordt in die jaren gevist op haring, ansjovis, bot, aal en spiering. Vooral in de eerste wereldoorlog worden er zeer goede besommingen gemaakt. En als er een keer geen vis te vangen is, gaat men „bloemetjes vissen”. Daarvoor wordt ijzeren pijp gebruikt, vier meter

WON 10, de eersteling in Makkum.

lang en zes cm dik, omwikkeld met prikkeldraad. Daarmee vist men tegen stroom in, meestal langs de Boontjes. Het gaat om een ongeveer 25 cm lange plant met gele bloemen van 5 à 6 cm doorsnee. Die groeien op schelpzand, kribben en kiezelstenen. Soms worden in korte tijd alle bunnin vol gevangen. Aan de wal gaan de bloemen eerst door een wringer; daarna worden ze per kilo verkocht. Omstreeks 1915 brengt deze bloemetjesvisserij meer op dan de vis! De bloemen gaan naar Frankrijk, worden daar geveerd en tenslotte gebruikt op modieuze dameshoeden. Maar er komen ook slechte jaren, zoals 1925 en 1927. Om het slechte tij te keren wordt in 1930 te Harderwijk een T-Ford benzinemotor ingebouwd, om minder van de wind afhankelijk te zijn. Maar toch moet Willem van der Bijl in de dertiger jaren een beroep doen op de Zuiderzee-steunwet. Met de afsluiting van de Zuiderzee in 1932 wordt de visserij steeds minder

en in 1933 geeft Willem het op. Voor f 865,— doet hij de Lemsteraak over aan zoon Abe. Die verhuist naar Mak-kum om van daar uit buiten de Afsluitdijk, op de Waddenzee te kunnen vis-sen. Onder visserijnummer WON 10 (van de gemeente Wonseradeel) vist Abe twee jaar met zijn compagnons G. Mulder en J. Poepjes.

Als VD 8 vaart de aak de haven van Volen-dam binnen, 1953.

Naar Hindeloopen

In 1935 kopen Rein en Ige Blom uit Hindeloopen (van de huidige Blom-aken) voor f 1000,— het schip met volledige tuigage en hulpmotor. De enige tekortkoming van het dan toch al 35 jaar oude vaartuig is een deuk in het vlak, in de bun. Die is erin gekomen toen de aak een keer bij opstekende storm geen ruimte had om tussen de fuiken weg te komen. Het anker ging

krabben en wind en golven zetten de aak op de strekdam bij de spuisluizen van Kornwerderzand. Dank zij de 7 mm plaatdikte kwam het schip er met die ene deuk vanaf.

De naam wordt veranderd in „Arend” en het visserijnummer wordt HI 8. De visserij op het IJsselmeer is nu niet meer op haring en ansjovis, maar op zoet-watervis: paling, snoekbaars, baars en blei. En in een snel veranderende we-

Duitsers trachten te ontvluchten, naar Enkhuizen te brengen.

Op zondagmorgen wordt de HI 8 door de Duitsers gevorderd. De fel verde-digde Afsluitdijk kost zo veel offers, dat zij met schepen naar Noord-Holland willen varen. Maar de Wehrmacht kan met deze schepen totaal niet overweg en na een paar weken wordt de HI 8 teruggegeven.

De hele oorlog wordt er doorgevist. Bij

Scheepswerf De Boer in Lemmer ± 1900.

Ige en Rein Blom aan het aanazen aan boord van de HI 8.

reld liggen er roerige jaren voor de boeg.

In de herfst van 1938 zien de gebroeders Blom, wanneer zij bij het eerste dag-licht op de haven komen, ten noord-westen van Hindeloopen een tjalk met de vlag in de mast: schip in nood! Er is wel een reddingboot - zonder motor - maar meestal duurt het nogal lang voordat die klaar is. Daarom gaat de HI 8, met een paar extra mannen en hoosemmers aan boord, erop af. Het is de tjalk „Morgenstond”; de schippers-vrouw, zes kinderen en de hond worden van boord gehaald. Later is ook schip-per Orsel eraf gehaald.

10 mei 1940 stappen de Blommen voor dag en dauw aan boord, zonder te weten dat het oorlog is. Maar op het IJ-selmeer gieren de bommenwerpers raketelings over hen heen. Niet op rea-geren, netten halen! 't Werk moet doorgaan. 's Avonds varen zij opnieuw uit. Maar nu om twee Joodse families en enige studenten, die de oprukkende

Herdenking honderd jaar Lemstersluis 1988. Foto Emma Hak, Lemmer.

De LE 28 in de „Amerikaanse” uitvoering met midzwaard, rolkluis en reling.

Herdenkingsbord, gemaakt door Tichelaar uit Makkum met de zeesluis en de LE 28.

Fraai bewerkte mastplank van de LE 28.

het nachtelijk kuilvissen - op een IJsselmeer zonder vuurtorens en lichtboeien! - worden verschillende keren onderduikers meegenomen die zich overdag schuil moeten houden. In 1942 wordt de T-Ford vervangen door een Juncker dieselmotor van 20 pk bij 1500 toeren, met handstart. Begin 1945 zeilt de Hindeloopen 8 drie keer naar het nog bezette en uitgehongerde Noord-Holland, afgeladen met aardappelen, vis en andere levensmiddelen. Het schip keert steeds behouden weerom.

Amerikaans avontuur

De gebroeders Blom stappen in 1948 over op een motorkotter en zij verkopen de Lemsteraak voor f 8000,— aan K. van der Meulen en H. van Dijk uit Stavoren. Die vissen er onder nummer ST 10 slechts één jaar mee. Want dan ruilen zij de aak bij Jaap Schilder uit Volendam voor een rondbouw met zeilen en motor uit 1938. Jaap Schilder moet ook nog f 2100,— bijbetalen en dan kan hij het visserijnummer veranderen in VD 8. In 1953 komt er een Kromhout cencilinder van 20 pk bij 400 toeren in. In 1955 moet Jaap Schilder door ziekte stoppen met de visserij. De aak gaat naar Jan Kroon te Volendam en het nummer wordt VD 4.

Jan Kroon is de laatste die op de aak als beroepsvisser vaart. In 1957 verkoopt hij het schip aan een scheepsmakelaar te Monnickendam. Die plaatst een advertentie in de Telegraaf: „Te koop aangeboden een Lemsteraak, gebouwd door De Boer in Lemmer als ‘De Groene Draeck’.” Prompt staat de telefoon in Monnickendam roodgloeiend, want er zijn in die tijd veel publicaties verschenen over de Lemsteraak die H.K.H. Prinses Beatrix ten geschenke heeft gekregen. Nu was er een Amerikaanse scheepsarchitect, Fred Spaulding Dunbar, die de in aanbouw zijnde „De Groene Draeck” had bezichtigd: bij die gelegenheid had hij zich kritisch uitgelaten over de zeileigenschappen van de oude Nederlandse scheepstypen. Maar toen men hem daarna uitnodigde voor een proeftochtje met zo’n „slechte zeiler” werd hij zó enthousiast, dat hij meteen een Lemsteraak wilde kopen. Op het verschijnen van de advertentie

reageert hij dan ook onmiddellijk. In de kortste keren wordt hij voor f 9500,— de nieuwe eigenaar van Willem van der Bijls oude schip. Maar helaas ontbreekt het de Amerikaanse scheepsarchitect aan elk begrip en respect voor de oude Hollandse schepen. Bij scheepswerf Westhaven te Amsterdam laat hij het klassieke schip grondig verknoeien. De originele zijzwaarden moeten plaats maken voor een midzwaard; er komt een roer aan met een ophaalbaar roerblad; er wordt een zeerailing gemonteerd, op de boeg uitlopend in een vaste, stalen boegspriet met plankier en preekstoel; en er komt zelfs een torentuig met een rolkluiser op de aak te staan...

Ook binnenin grijpt hij rigoreus in. Op het vlak laat hij twee ton beton met pondoppen storten. En in 1960 gaat de Kromhout motor eruit en er komt een nieuwe Daimler-Benz scheepsdiesel voor in de plaats. Er komt pas een eind aan alle veranderingen, wanneer de heer Spaulding kort daarop failliet gaat.

Terug naar het origineel

De Lemsteraak is nu eigendom geworden van de werf Westhaven en deze verkoopt het schip voor f 28.000,— aan de heer Driessen uit Veghel. Die geeft haar de naam „Dorien” en hijst er weer een ordentelijk grootzeil op.

In 1967 gaat de aak voor f 40.000,— naar dokter Schneider uit Ede, die haar omdoopt in „Almere”. Hij geeft de scheepsarchitect Henk Lunstroo opdracht om het schip opnieuw te tekenen en het terug te brengen in de originele staat. Midzwaard en boegspriet worden nu verwijderd en er worden nieuwe zijzwaarden, roer en kluisboom aangebracht. Ook wordt er een Volvo-Penta

VD 8 op het IJsselmeer zonder zwaarden. De laatste visserijdagen voor de aak.

vier cilinder diesel gemonteerd. Onder het toezien van een beeldhouwer leeuw op het roer maakt de heer Schneider met de herstellende „Almere” reizen naar Engeland en naar de Oostzee-landen.

Na elf jaar vaargenot verkoopt hij de aak aan de heer Kruis te Zevenbergen en de naam wordt veranderd in „Vrouw Jacobina”. Onder nummer 903 wordt de ijzeren Lemsteraak ingeschreven in het Stamboek Ronde- en Platbodemjachten. In 1985 biedt de heer Kruis de aak te koop aan. Pas twee jaar later koopt de heer Stillebroer uit Lemmer haar; zij keert terug naar haar vroegere thuishaven. De nieuwe eigenaar geeft haar opnieuw de oorspronkelijke naam „Eersteling” en al blijft de aak nu een jacht, toch voert zij op het boeisel vol trots haar eerste visserijnummer: LE 28.

Na meer dan vijftig jaar is deze Lemsteraak, verbouwd tot jacht, terug in haar geboorteplaats. De kleur is weer donkergroen en de heer Stillebroer heeft er verscheidene wedstrijden mee gevaren, waaronder de Bolkoppenrace. In 1888 was een houten aak het eerste schip dat door de toen nieuwe Lemstersluis voer. Bij de viering van het honderdjarig bestaan van de vernieuwde Lemstersluis op 6 augustus 1988 nam de 88-jarige LE 28 „Eersteling” haar plaats in!

Gegevens ontleend aan het archief van de LE 28 door K. Stillebroer.

Samengesteld door Jan Brilleman en Jaap Kramer.

MET DANK AAN:

Mevr. Mulder-v.d. Bijl (weduwe van G. Mulder) Lemmer. J. de Visser, Den Oever (visserman WON-10). Rein en Ige Blom, Hindeloopen. H. van Dijk jr. (zoon van H. van Dijk) Stavoren. N. Schilder (zoon van Jaap Schilder) Volendam. Mevr. Roos-Kaars (dochter van C. Kaars) Monnickendam. Porsius sr. Frankrijk. J. M. Driessen, Veghel. H. S. Schneider, Ede. Th. A. Kruis, Zevenbergen. Mevr. J. de Boer-Huisman (wed. van A. de Boer) Naarden. H. Lunstroo, Amsterdam. T. Huitema, Wassenaar. D. v.d. Neut, Lemmer. W. v.d. Bijl, Breda (familie archief v.d. Bijl). H. Kingma, Lemmer. J. van Deinum, Lemmer. J. Brillemans, Amsterdam. W. Hoekstra, Lemmer. R. v.d. Berg, Lemmer. R. Huygens, Joure (conservator oudheidkamer Lemmer). Rijks archief Leeuwarden. Ministerie van Landbouw en Visserij Den Haag. Gemeente archief Lemmer. Wiebe Urk, Lemmer (visser v/d LE 94 = LE 34).